

KÖLTEMÉNYTÁRGYALÁS

Szabolcska Mihály: Karácsony

— III. osztály. —

Előkészület.

Karácsony a kereszténység egyik legszebb ünnepe: a *szeret*et ünnepe. Ezen a napon elsimulnak az élet tengerének hullámai, elülnek a tájat borzoló vadszelek, elcsendesül a róna-táj, szeliden csillagos az égbolt s valami égi kar halk éneke szűrődik át a világon. A szeretet öleli át a világot... legalább erre az egy éjtszakára... Szent Éjtszakára... Amikor az Isten Fia emberré lett, hogy leszállva égi trónusáról a betlehemi istállóba, magára vegye bűneinket s meghaljon értünk a szegény fáján... Miért nincs meg ez a szeretet minden napján, az esztendőnek? Miért van különbség az emberek között, miért az a sok-sok szegény, sok-sok elhagyatott, elesett ember a világon? Ezek a gondolatok késztették a költőt gyönyörű verse megírására.

A szeretet szent ünnepén minden embertársát boldoggá szeretné tenni. Ez a vágy, ez az érzelem a költemény tárgya, ennek megéreztetése lesz a tanítás *tárgyi célja*.

Tanításunk célja tehát az, hogy a gyermekek lelkében is hasonló érzelmeket ébresszünk fel s őket a jótékonyság gyakorlására fogékonnyá tegyük.

A tanítás nevelési célja pedig az, hogy a gyermek lelkében hasonló érzelmet keltve, lelkét a jótékonyság gyakorlására serkentsük.

A tanítás kettős célját a következőképpen érhetjük el:

A költő király szeretne lenni. Ez a gondolat adja meg a költemény alaphangulatát.

Első feladatunk lesz tehát a gyermekeket ebben az alaphangulatba hozni. Ez lesz a tanításban a *hangulatkeltés*. Ezen célból Szent Erzsébetről, II. Endre király leányáról egy arra alkalmas történetet mondok el. Majd a karácsonyt, mint a szeretet ünnepét vonultatom el a gyermekek előtt. Itt már áttérek a költemény tárgyára, a költő vágyára s ez lesz tanításunkban az *áthajlás*. Ezzel kapcsolatban alkalom kínálkozik arra, hogy a költőt is bemutatassuk. Ahol a gyermek látja az alkotást, ismerje meg az alkotót is.

Amikor így előkészítettük a költemény tárgyát, a megfelelő *célkitűzés* után hozzáfogunk a tanítás II. részéhez, a költemény *tárgyalásához*.

A tárgyalás első mozzanata a költemény bemutatása lesz. A költemény művészi beszéd, célja a gyönyörködtetés. A művészi hatás fokozódik, ha gyönyörködtető tartalmát a neki megfelelő gyönyörködtető alakban mutatjuk be. Ebből következik, hogy a költeményt először mindig a tanító mutassa be, adja elő:

A költemény bemutatását követi annak megbeszélése, tulajdonképpen tárgyalása.

E költemény tárgyalásának feladata annak megállapítása, hogyan keletkezik a költő azon vágya, hogy karácsony estéjén tegyük boldoggá minden embertársunkat.

A költő maga előtt látja a nyomornak, fájdalomnak sápadt fényét is. Ebből a két ellentétes végtérből éled fel a költő vágya. A tárgyalásban nyomon követjük a költő érzéseit. Ezért a tárgyalásban három képet kell a gyermekek elé állítanunk:

az emberiség örömét Jézus születésén,

ezen a napon mindenkinek szeretnénk kívánságát teljesíteni,

az ajándékozó boldogsága.

Ezek teszik a karácsonyt a boldogság és szeretet ünnepévé.

Légelőször tehát a boldog, szeretetben eltöltött karácsony ünnepét állítjuk a gyermekek elé. Majd átvezetjük a gyermekeket a bánat, nyomor helyeire, az özvegyekhez, a kis árvákhoz, akiket karácsonykor nem várnak karácsonyfák, nem ölelnek át szerető karok. Odavezetjük őket képzeletben a betegek ágyához, a bűnösök tömlőcébe, ahol karácsonykor sem hangzik fel a vigasztaló szó. Ennek a két képnek éles szembeállítását biztosítja a tanítás nevelési célját.

E két ellentétes képből már a gyermek is megérzi a költő vágyát, miért szeretne király lenni. Így áll elénk szinte önmagától a harmadik kép: tegyük boldoggá minden embertársunkat ezen a szent napon.

A költemény tartalmának megbeszélése után visszapillantunk, hogyan keletkezett a költő érzése és végül ezt az érzést, — a költemény tárgyát — rövid mondatokba foglaljuk. Az erkölcsi tanulságot alkalmazzuk is a gyermekek életére.

Befejezésül alkalmat adunk arra, hogy a gyermekek felkelített érzését elmélyítsük: ezt egy karácsonyi ének eléneklésével érhetjük el legkönnyebben.

Azután, ha van még idő, gyakorolhatjuk a költemény szép — átérzett — olvasását, illetőleg előadását.

Az előkészület alapján a tanítás vázlata a következő lesz:

A tanítás vázlata.

I. Előkészítés.

a) Hangulatkeltés.

b) Áthajlás a költemény tárgyára. A költő bemutatása.

c) Célkitűzés.

II. Tárgyalás.

a) A költemény bemutatása (elszavalása).

b) A költemény tárgyalása.

c) Az erkölcsi tanulság alkalmazása.

d) Elmélyítés. Ének.

III. Összefoglalás. Szép olvasás.

A tanítás.

I. a) Egyik királyunk szentéletű leányáról mondok el egy történetet. Hallgassátok!

II. Endre királyunknak volt egy vallásos lelkű leánya. Erzsébetnek nevezték. Jó szívének hírére meghallotta egy német fejedelem is. Meg is kérte a kis Erzsébetet fia számára feleségnek.

A németek földjén is olyan jószívű volt a kis Erzsébet, mint itthon. Sokszor fölkeresték fényes palotájában koldusok, akiket sohasem engedett el üres kézzel magától. Máskor meg elhagyva palotáját, maga kereste fel a szegény elhagyottakat kunyhóikban. Egyiknek ruhát, a másiknak eszét vitt.

Történt egyszer, hogy a németek földjén nagyon rossz termésű esztendő volt, nem termett egy kalász gabona sem, gyümölcs még egy szakajtóra valónyi sem. Százával haltak éhen az emberek. A palota kevély népe ügyet sem vetett a szegény népre, hiszen nekik volt mit enniük bőven. Csak a magyar királyleánynak, Erzsébetnek fájt értük a szíve.

Nem is gondolkozott sokáig: megnyitotta palotáját és bebocsátotta az éhezőket. Kenyeret süttetett nekik. Kilencszáz éhezőt táplált hosszú hónapokon át. Mivel pedig sokan a rettenetes éhségtől elerőtlenedtek, betegek lettek. Ezekről sem feledkezett meg a jószívű magyar királyleány. Palotája mellett betegeket gyógyító kórházat építtetett és itt ápolta türelmesen a szegény betegeket.

S mi lett a jutalma, mit gondoltok? A többi hercegnő, grófnő megvetette a jószágos angyalt. Még meg is szólták jólelkűségért. Ráfogták, hogy koldussá teszi a fejedelmet. Azt mondták, hogy nem illik királyleánynak a paraszt nép között csatangolnia.

Ilyenkor a magyar királyleány szíve úgy elszorult és fölsóhajtott: Édes jó Jézusom, hiszen Te tanítottál embertársaimat szeretni!

És Erzsébet királyleány továbbra is a szegény, elesetteknek védőangyala maradt. Így lett belőle Szent Erzsébet.

Egyszer, amikor irigyei felbíztatták vőlegényét, hogy Erzsébet királyleány elpazarolja minden ékességét a szegényeinek, a herceg elhatározta, hogy meglesi menyasszonyát. Amint az kilépett a palotából, utána ment s amikor megkérdezte tőle, hogy mit visz kötényében, Erzsébet nagy ijedten állott meg előtte. Nagy zavarában az Istenhez fohászkodott, mire az csodát tett a jólelkű magyar királyleány védelmére. A herceg odalépett hozzá és beletekintett a királyleány kötényébe, ahol a szegények számára szánt maradékok voltak a hercegi család asztaláról. És... mi történt? A királyleány kötényében levő ennivalóból abban a pillanatban csupa — rózsák lettek... Ezért nevezik Szent Erzsébetet a „rózsák szentjének“ is.

Máskor majd többet beszélünk nektek Szent Erzsébetről. Tettszette ez a történet nektek? Hogyan sóhajtott fel Szent Erzsé-

bet, mikor jóságáért gunyolták? (Édes jó Jézusom, hiszen Te tanítottál embertársainkat szeretni!) Kiről beszélt karácsonykor a főtisztelendő ur a templomban? (A kis Jézusról.) És mit mondott róla? (Örvendjete emberek, mert megszületett a kicsi Jézus!) Emlékezzünk most vissza a kis Jézuska születésének ünnepeire!

b) Ki emlékszik, milyen idő volt tavaly karácsony estén? (Esett a hó.) Hol töltöttétek a délután nagyrészt? (A szobában beszélgettünk a kis Jézusról és a karácsonyfáról.) Mit éreztetek kicsi szívetekben, mikor sötétedni kezdett? Miért dobogott annyira? Tehát mitől dobogott erősebben a szívetek? (Az örömtől.) Látom, mosolyog az arcotok, ragyog a szemetek, hiszen nemsokára újra itt lesz a karácsony és vele a kis Jézuska születésnapja is. Mit csináltak, mikor betelletek a sok ajándék nézésével? Kinek az ölébe ültetek? Kik örültek veletek a karácsonyfa alatt? Látjátok, szegény Pista szeme olyan bus, megtelt könnyekkel. Őt nem simogatta meg az édesanyja, nem csókolta meg senki, ő nem tudott örülni egyedül a karácsonyfának. De vigasztalódj, édes Pista fiam, sokan gondolnak rád és kis árva pajtásaidra! Vele és veletek busult a boldog emberek egyrésze is. Hallottátok már *Szaboleska Mihály* nevét? Pap és költő volt. (Bemutatom arcképét.) Nemrég halt meg. Az ő jóságos lelkének is nagyon fáj, hogy miért nem boldog karácsony este minden ember. S amint elgondolkozott a szegények sorsáról, egyszer csak tollat fogott és leírta ezt a gyönyörű költeményt. Elmondom nektek. (Célkitűzés.)

II. a) A költeményt elszavalom.

b) Mi szeretne lenni a költő karácsonykor? Lássuk, miért vágyódik arra, hogy király legyen? Mi volt a költő foglalkozása? Mit hirdet minden lelkiatya karácsonykor? Tehát a költő is miről beszélt híveinek? Bizonyára beszélt arról a szép éjtszakáról, amikor egyszerre csillag ragyogott fel az égen ott messze, Betlehem fölött és angyalok röpködtek körül azt a szegényes kis istállót, ahol a kis Jézuska született. Kinek mondták meg az angyalok a kis Jézuska megszületését? Mit csináltak erre a pásztorok? Örültek-e, amikor megtalálták? Mit vittek neki ajándékba? Látjátok, gyermekeim, a költő bácsi is látta képzeletben ezt a gyönyörű éjtszakát, amikor nemcsak az angyalkák, hanem a pásztorok is örvendtek a kis Jézus születésének. Érezte, hogy ez az öröm minden emberé.

Látta, hogy az örömet ma is sokan érzik a karácsonyfa körül. Látta a kis gyermekeket, amint örömujjongva állják körül a ragyogó, pompás karácsonyfát. Látta, mint térdeltek le eléje s imádkoztak érte a jó Jézuskához. Látta az örömben már kifáradt gyermekeket, akik boldogan bujtak édesanyjuk ölébe. Látta az édesanya örömét is, aki szintén boldog volt gyermekének örömén. Hány édes kívánsága teljesült a gyermekseregnek és meny-

nyire örülnek a szülők, hogy gyermekeiknek boldogságot, örömet szereztek.

De a költő bácsi arca egyszerre mégis elborult. Ő eddig csak a boldogokra gondolt . . . De vajjon csakugyan mindenki boldog-e? Nincsenek-e olyanok, akik hiába várták a szép karácsony-

fát? Mindenkinnek volt ma meleg szobája? Meleg étele, mosolygó szemű édesanyja . . . Bizony nem volt mindenkinnek karácsonyfája . . . meg meleg falatja, még fűtött szobája sem . . . A költő bácsi is elgondolkozott . . . Ott látta magát egy szegény özvegyasszony szobájában . . . Olyan hideg volt a szoba . . . és a földre vetett rongyokon ott dideregtek a gyermekei . . . Karácsonyfának hire-hamva sincsen . . . Ide nem tért be a szere-

tetet hozó boldog karácsony?

Azután újra másra gondolt . . . Egy szegény kis árvára . . . akit már ő is sokszor meglátogatott. Jó emberek nevelik elhalt szülői helyett. Gondolatban most ő is belép a kis árva szobájába. Máshol ilyenkor ott áll a ragyogó karácsonyfa a szoba közepén... itt, — magában ül, sirdogál a szegény kis árva fiúcska . . . Óh, őt ma nem ölelik meg szerető karok, nem csókolják meg szerető ajkak . . .

Azután arra gondolt, hogy nem messzé, az utca sarkán is ott álldogál még mindig bizonyosan az öreg, féllábu koldus . . . Hát annak ugyan boldog most a karácsonya? Aztán bepillantott gondolatban a börtönök rácsos világába . . . Oda sem térhet be az angyal karácsonyi örömmel . . . Ezek a szerencsétlen emberek karácsonykor sem hallanak meleg, szerető szavakat . . .

Az öröm, a boldogság mellett mennyi, mennyi szenvedés, fájdalom! Mit érez kis szívetek e boldogtalan, elhagyottak iránt? Milyenekké szeretnétek tenni őket karácsony estéjén? Hogyan sóhajt fel a költő bácsi költeményében?

Egy nap meg egy este

Minden esztendőben:

Szeretném, ha király

Lehetne belőlem.

Meddig szeretne király lenni? Arra is megfelel a költő bácsi. Olvassátok csak el, milyen szépen, kedvesen mondja ezt!

Ha nem is, ha nem is

Valami sokáig:

Karácsony szombattól

Karácsony napjáig.

Megtudnátok rajzolni, gyermekek, ezt a képet? Mit rajzolnátok? (Fényes palotában ül a király. Kinyitja palotájának kapuit, beengedi a koldusokat, az özvegyeket és árvákat.) Mit csinál a király velük? (A meleg szobában leülteti a király a diergő árvákat a terített asztal mellé.) Ha te volnál király, mit szólnál a koldushoz? az özvegyasszonyhoz? a kis árvákhoz? A király szétnéz vendégei között. Itt is, ott is könnyeket lát megcsillanni a szemekben. Mit csinál a jószívű király? Hogyan vigasztalja meg őket? Milyen meleg szeretettel mondja ezt a költő bácsi:

Könnyet, ahol látnék:

El azt sem kerülném,

Szép selyem kendőmmel

Szépén letörülném.

Most a jószívű király palotájában együtt vannak már az árvák, az özvegyek, a koldusok, az elhagyottak, a szinlődők, a szenvedők. Megtelt az aranyos szép palota. A király szobáról-szobára megy. Az elhagyottak érzik, hogy valaki szereti őket. Belopó-

zik szívükbe a vig karácsonyi öröm. De milyen boldog a király is! Boldog, édes ünnepet hoztak az Égből az angyalkák!

Érzi ezt a költő bácsi is, erre vágyódik. S hogy így legyen, hogyan fohászkodik fel a költemény végén?

... Karácsony estéjén

Minden esztendőben:

Szeretném, ha király

Lehetne belőlem.

Valóban király volt a költő? Hogy mondják ezt? (Vágyódik.) Mi volt karácsonykor a te vágyad? Látjátok, a költő bácsinak is volt egy vágya. Mi volt az ő vágya? Hogyan keletkezett ez a vágy a szívében? Kikre gondolt? Ebből az ellentétből mi keletkezett a szívében? Miért szeretett volna hát király lenni? (Hogy boldoggá tehesse karácsonykor az elhagyottakat.)

c) Mit tanulhatunk a költő bácsi vágyából? Ki tudna olyan jó szívű embert említeni, aki jót tesz az elhagyottakkal? Hogyan szerezhethetnek karácsony estéjén örömet kis árva pajtástoknak? Ki tett már valami jót a szegényekkel?

d) Most pedig egy szép énekben kérjük a betlehemi angyalkákat, hogy karácsonykor minden házikóba, palotába épp úgy, mint kunyhóba boldog, édes karácsonyi ünnepet vigyenek, különösen itt, ezen a szegény magyar földön. (Ének.)

Szálljatok le, szálljatok,

Betlehemi angyalok!

Zörgessetek ma este meg

Minden piciny ablakot.

S házikóba, palotába

Egy örömet vigyetek:

Boldog, édes ünnepet!

III. Most gyermekek, ismerjük már a költő bácsi vágyát, ki tudná szépen, átérezve elolvasni ezt a gyönyörű költeményt? Szeretnétek megtanulni? Azt is megtesszük. (K. K.)

Magyar gyermek karácsonya

Kis Jézusom, ha eljönél hozzánk:

Nekünk ma nem lesz szép karácsonyfánk...

Édesapám régen nem dolgozott

S orvosságra kellett, amit hozott.

Anyukám szemében csak bánat ül,

Igy várjuk most jöttöd, bus-egyedül.